

Sezona 2016/2017

Petak, 7. oktobar 2016. godine
Zadužbina Ilije M. Kolarca u 20 časova

Za megalomane

Dirigent: **Vladimir Kulenović**

Solisti: **Bojan Pešić**, oboa, **Mihailo Samoran**, klarinet, **Nikola Ćirić**, horna i **Sava Đurić**, fagot

Program:

V. Kulenović: *Boreas, Bog severnog vetra*, porudžbina Beogradske filharmonije
Trajanje: oko 10 minuta

V. A. Mocart: *Koncertantna sinfonija* za obou, klarinet, hornu i fagot
Allegro
Adagio
Andante con variazioni

Trajanje: oko 30 minuta

R. Štraus: *Tako je govorio Zaratustra*

Trajanje: oko 35 minuta

Koncertmajstor: **Tijana Milošević**

Kompozicija Boreas, Bog severnog vetra je nastala nakon porudžbine Beogradske filharmonije prošle godine. Iako podnaslov Simfonija broj 8 (slično kao i u slučaju moje Sedme simfonije, 4 godišnja doba Vinsenta van Goga, premijerno izvedeno pre nekoliko godina u Los Angelesu) na neki način sugerše formalne obrise klasične simfonije ili bolje reći klasičnog sonatnog stava – u suštini, i u jednom i drugom slučaju – kompozicija ima vrlo malo „zajednog“ sa bilo čime „klasičnim“, osim bazičnih elemenata kontrasta i razvojnog dela sonatnog stava. Tako je bilo i sa mojom Prvom i Drugom simfonijom (Ikar i Slovo o svetlosti), a izgleda da me taj spoj i igra između programskog i apstraktnog još uvek opsega i privlači, pa muzici dajem da kaže ono što reći u nazivu kompozicije ne mogu da iskažu, a rečima da nazovu ono što samo muzika može da kaže. A šta sam to hteo da kažem – ne znam ni ja sam. Tako i u ovom slučaju, ostavljam muzičarima i slušaocima da pronađu ono što ne znam.

Ovim rečima kompozitor **Vuk Kulenović** (1946) predstavio je svoje delo **Boreas, Bog severnog vetra**, kojim se otvara ciklus **Za megalomane** u sezoni 2016/2017, a koje je za tu priliku poručila Beogradska filharmonija. Kulenović je autor preko stotinu kompozicija za različite sastave, a pisao je i muziku za film, kao i ostvarenja u polju scenske muzike. Od 1992. godine živi u Bostonu i radi na Berkli koledžu za muziku, gde predaje kontrapunkt, orkestraciju i kompoziciju.

Koncertantna sinfonija za obou, klarinet, hornu i fagot, napisana 1778. godine, smatra se jednom od velikih zagonetki istorije muzike. Naime, među muzičkim stručnjacima postoji sumnja da **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756–1791) nije autor ovog dela. Iako u njegovim pismima i dnevnicima postoje naznake da je napisao koncertantnu sinfoniju za ova četiri solistička instrumenta, originalne partiture su izgubljene. U prilog argumentu da je Mozart napisao ovu kompoziciju govori najpre njegova izrazita naklonost prema virtuosnom tretmanu duvačkih instrumenata u autorovim operama i koncertima. Međutim, neki poznavaoци Mozartovog opusa smatraju da je malo verovatno da bi ovaj kompozitor napisao homotonalni koncert, odnosno, koncert čiji su svi stavovi pisani u istom tonalitetu, Es-duru. Uprkos velikim nedoumicama, **Koncertantna sinfonija** je vrlo popularno ostvarenje i, kao takva, često se i rado izvodi.

Prvi stav, napisan u sonatnom obliku, sadrži tri ekspozicije umesto uobičajene dve. Jednu izvodi orkestar, dok su druge dve namenjene kvartetu solističkih instrumenata. Drugi stav u laganom tempu donosi lirsku atmosferu, dok je treći stav koncipiran kao tema sa deset varijacija i kodom, između kojih se nalaze orkestarski ritorneli.

Inspirisan istoimenim filozofskim romanom Fridriha Ničea, **Rihard Štraus** (1864–1949) komponovao je tonsku poemu **Tako je govorio Zaratustra**, op. 30, koja je premijerno izvedena u Frankfurtu 1894. godine. Već od prvog izvođenja poema je bila vrlo zapažena, te je zauzela mesto na repertoaru orkestara širom sveta. Štraus je kompoziciju podelio na devet odseka, prema poglavljima Ničeeve knjige. Ničeeva zapitanost o smislu života i prirodi univerzuma takođe je pronašla put kao filozofska potka Štrausovog dela. Naime, zagonetka ostaje nerešiva i u muzičkom svetu Riharda Štrausa – dva tonaliteta koja su se borila za prevlast na kraju poeme, Ce-dur koji predstavlja Prirodu i Ha-dur koji je reprezent Čoveka, ne dobijaju potrebni epilog. Ostavivši muzičku zagonetku osnovnog tonaliteta otvorenu, kompozitor je implicitno

otkrio svoj stav o tematici nedokučivosti prirode, univerzuma i smisla ljudskog života. Godinama kasnije, to je i potvrdio: *Hteo sam samo da pokažem da je nemoguće da se Ha-dur i Ce-dur konačno udruže. Čitavo delo pokazuje sve moguće pokušaje da se to uradi, ali to prosto nije moguće.*

Međutim, Štraus je objasnio da mu nije bila namera da komponuje filozofsku muziku ili da svojom muzikom oslikava veliko Ničeovo delo. On je, pak, želeo da prikaže evoluciju ljudske rase kroz različite faze razvoja, sve do ideje nadčoveka, te da na taj način ponudi sopstveni omaž Ničeovom geniju.

Tonsku poemu *Tako je govorio Zaratustra* prvi put je snimio dirigent Sergej Kusevicki 1935. godine sa Bostonskim simfonijskim orkestrom, a jedan od istorijskih snimaka načinio je sam kompozitor, Štraus, dirigujući Bečkim simfonijskim orkestrom 1944. godine.

Početni motiv fanfara, naslovljen kao *Svitanje*, zadobio je naročitu popularnost nakon što je iskorišćen u čuvenom filmu Stenlija Kjubrika iz 1968. godine – *Odiseja u svemiru 2001*. Za ovu priliku delo je izveo i snimio orkestar Bečke filharmonije, sa dirigentom Herbertom fon Karajanom.

Bojana Radovanović*

*U sezoni 2016-17, Beogradska filharmonija pruža priliku odabranim mladim muzikolozima da pisanjem programskih komentara obogate svoju stručnu praksu.